

Törésvonalak és konfliktuszónák: a Balaton környéki települések helyi társadalmának átalakulása III.

Elemzési szakasz: kutatási zárótanulmány készítése, javaslatok megfogalmazása a helyi társadalom különböző csoportjai között felmerülő konfliktusok lehetséges kezelésére, amelyek kiindulópontot jelenthetnek a területtel foglalkozó policy-k kidolgozásához

	A vizsgálat megvalósításának idővonala
Adatfelvétel kezdete és vége	2024. október 1 – november 30.
Digitális adatrögzítés kezdete és vége	2024. október 1 – november 30.
Adatfeldolgozás	2024. október 1 – november 30.
Elemzés	2024. október 1 – november 30.
Kutatási beszámoló átadásának dátuma:	2024. november 30.

Pécs

2024

IMPRESSZUM

Adatfeldolgozás, elemzés:	Bódi Jenő, kommunikációkutató
	Mester Tibor, kommunikációkutató
	Rajnai Richárd, kommunikációkutató
	Szabó-Gödri Rita, kutatási asszisztens
	Szijártó Zsolt, kommunikációkutató
Készítette:	Médianegyed Egyesület
Elnök:	Torbó Annamária
Kutatásvezető:	Szijártó Zsolt, kommunikációkutató

Tartalom

Az előzményekről.....	4
A módszerekről.....	5
Az eredményekről.....	7
Az első kutatási beszámoló összefoglalója.....	7
A második kutatási beszámoló összefoglalója	9
A javaslatokról.....	12
Kiindulópontok.....	12
A javaslatok felépítése.....	13
A társadalom-kultúra-gazdaság szintje	17
A társadalom.....	17
Az idő	18
A tér	20
A gazdaság.....	21
Az ízléskultúrák	22
A helyi politikai közélet szintje	24
A politikai tér	24
Az önkormányzatiság.....	25
A civil szféra	26
A konfliktusmenedzsment	27
A tájékoztatás	28
A nyilvánosság szintje	28
Az online hírmédiumok átalakulása: centralizáció.....	28
Az online médiumok optikai rendszerei	29
Az online médiaplatformok átalakulása: decentralizáció.....	32
A <i>HírBalaton</i> nal kapcsolatos policy javaslatok: <i>HírBalaton 2.0</i>	33
Az online médiaplatformok optikai rendszerei	35
Az önkormányzati kommunikáció	37
További javaslatok	40

Az előzményekről

2023 nyara és 2024 nyara között több szakaszban is kutatásokat végeztünk a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) településein. Ezek célja az volt, hogy a 2016-2020 közötti, több szempontból is – az állami fejlesztések és magánberuházások miatt – „gazdasági korszakváltásnak” nevezhető időszak hatásait felmérjük a helyi társadalomra. E feltáró munka során többféle társadalom- és médiakutatási módszert alkalmazva azt vizsgáltuk, hogy mi az, ami a nyilvánosság különböző szintjein ezekből a fejlesztésekből, illetőleg azok társadalmi következményeiből „látható”, illetőleg milyen konfliktusmezők, lokális tiltakozások, országos szintű diskurzusok jönnek létre a beruházások körül.

A kutatás során egyszerre érvényesítettünk **külső perspektívát**, amely segítségével bemutatható volt, hogy a „médiafogyasztó átlagpolgárok” milyen, a térséget érintő és a beruházásokhoz kapcsolódó problémákkal, konfliktusokkal találkozhatnak az országos, a regionális és a lokális médiumokban. Megpróbáltuk rendszerbe foglalni, hogy a nyilvánosság különböző színterein miképpen jelennek meg ezek a konfliktusok. Fontos szempontot jelentett számunkra a médiumok működésmódjának megismerése, az tudniillik, hogy a nagyobb országos hírportálok beszámolóí, tudósításai miképpen keretezik a térség társadalmi-térbeli viszonyainak átalakulását, de ugyanígy foglalkoztunk azzal a kérdéssel is, hogy milyen „vakfoltok” érhetők tetten a médiumok tudósításiban, milyen témák és problémák maradnak láthatatlanok a médiafogyasztók számára.

Főleg a kutatás második szakaszában vált fontossá számunkra a **„belső perspektíva”** érvényesítése, az tudniillik, hogyan viszonyul a helyi társadalom (annak különböző csoportjai) ezekhez a problémákhoz? Milyen kommunikációs formákat, mediális csatornákat használnak az érintettek, a lokális társadalom tagjai arra, hogy saját véleményüknek hangot adjanak, s közösséggé szervezzék önmagukat? A kutatás során igyekeztük felderíteni az egyes települések eltérő kommunikációs-mediális rendszereit, az ott érvényes szabályokat, s próbáltuk láthatóvá tenni a különböző konfliktusok szereplőinek kommunikációs stratégiáit éppúgy, mint a tipikus problémákat, a hozzájuk kapcsolódó megoldási próbálkozásokat.

A külső és a belső perspektíva egymásra vonatkozása azért volt lényeges számunkra, mert ezen a módon vált rekonstruálható annak a konfliktusmezőnek a szerkezete, amely a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet nyilvánosságbeli megjelenését „szervezi”, azonosíthatók lettek ezen belül a főbb tematikai csomópontok, s megteremtődött a rendszerszerszintű gondolkodás lehetősége mind a problémák, mind azok feloldását illetően.

A módszerekről

A kutatások során kevert módszertani eszközkészlettel dolgoztunk, egyszerre használtunk kvantitatív és kvalitatív módszereket, és alkalmaztuk a trianguláció eljárását, hogy eredményeink egyrészt horizontálisan megfelelően szélesek, s ezáltal reprezentatívak legyenek a kommunikációs-mediális tér egészének vizsgálatára. Másrészt törekedtünk arra, hogy kvalitatív társadalomkutatási eszközökkel mélyfúrásokat végezzünk, s ezen a módon vertikálisan is betekintést nyerhessünk abba, hogy az egyes települések szintjén milyen konfliktusok figyelhetők meg.

A következő táblázat áttekintést kínál az általunk alkalmazott módszerekről.

MÉDIAKUTATÁS (ORSZÁGOS MÉDIANYILVÁNOSSÁG)			HELYSZÍNI EMPIRIKUS TÁRSADALOMKUTATÁS (HÁROM ELTÉRŐ LÉPTÉKŰ TELEPÜLÉS, MÁS-MÁS PROBLÉMAMEZŐVEL)			
Kvantitatív módszerek	Kvalitatív módszerek		Kvalitatív tartalomelemzés		Desk-kutatás	Empirikus társadalom-kutatás
szövegbányászat	tartalomelemzés	diskurzuselemzés	Online hírportálok médiaelemzése	közösségi média (FB) csoportok elemzése	önkormányzati honlapok elemzése	félig strukturált interjúk készítése, résztvevő megfigyelés
a korpusz vizsgálata a gépi tanulás modelljével (generatív nyelvi elemzés, a számítógép által megállapított kategóriarendszer)	saját kódkönyv létrehozása (a kutató az egyes újságcikkekből kiindulva hozza létre a kategóriáit (elemekre bontja, kódokkal látja el, kódcsaládokba rendezi)	hosszabb beszélgetésláncok vizsgálata (egy-egy aktuális vitakérdés kapcsán eltérő érvelések, értékek, érdekek rekonstruálása)	a médiakutatás során kidolgozott és aktualizált kódtáblázat használata	Crowdtangle-program + médiakutatás során kidolgozott és aktualizált kódtáblázat használata	a K-Monitor által kidolgozott szempontrendszer (átláthatóság) használata	interjú-vezérfonal készítése
a <i>hírbalaton.hu</i> híraggregátor portál teljes archívuma (2016-2023 szeptember között megjelent 22.500 poszt)	4 országos internetes közéleti portálok (<i>Index</i> , <i>Telex</i> , <i>Átlátszó</i> , <i>Magyar Narancs</i>) (2018 – 2023 között megjelent 565 cikk), „Balaton-parti fejlesztések”	a Club Aliga körüli diskurzus részletes vizsgálata	országos internetes közéleti portálok + regionális hírportálok	a település legfontosabb FB-csoportjainak elemzése	a települések honlapjainak részletes vizsgálata	interjúk véleményvezérekkel, FB-csoport adminisztrátorokkal, önkormányzati képviselőkkel (12-15)

Az eredményekről

Az első kutatási beszámoló összefoglalója

Az első kutatási beszámoló a térséggel foglalkozó médiumok elemzésén alapult, annak a megértésében segített, hogy „kívülről”, a tágabb társadalmi környezet, a nyilvánosság szempontjából hogyan jelennek meg a fejlesztések, s a velük szorosan összekapcsolódó problémák, konfliktusok. Egy **problématérképeket** készítettünk, amely láthatóvá tette a Balaton-régió nyilvánosságra került törésvonalait és konfliktuszónáit. Az általunk alkalmazott módszer nemcsak a nyilvánosság számára láthatóvá vált konfliktusok összegyűjtésében segített, hanem lehetővé tette ezek tipizálását és összehasonlítását – térbelileg, időbelileg, a tipikus szereplők vonatkozásában. Fontos eredmény volt – a híradások műfajainak, a bennük használt forrásoknak azonosításán túl –, hogy rámutattunk arra, hogy a médiumok beszámolóit mely társadalmi területekhez (alrendszerekhez) kapcsolódtak, milyen helyek, társadalmi terek jelentek meg leggyakrabban. Az elemzés eredményeként azonosíthatókká váltak a Balaton-régióra jellemző helyi konfliktusok alapvető típusai, a cikkek társadalmi területekhez való tematikus kapcsolata, valamint a bennük megjelenő társadalmi konfliktusok kombinálása révén **nyolc konfliktuszónát** azonosítottuk. Az alábbi táblázat tartalmazza a legfontosabb konfliktuszónákat.

Konfliktuszónák	Médiamegjelenések	Példák
a tér gazdasága	gazdasági cikkek az ingatlanok privatizációjáról, ingatlanpiaci folyamatokról, (a zártkertek kapcsán) érdekellentétekről	- ismert nagyvállalkozók ingatlanszerzése - állami ingatlanok privatizációja - ingatlanpiaci folyamatok, drágulás: pl. zártkertek - ismert vállalkozók magáncélú ingatlanvásárlásai
a tér helyi politikája	a balatoni terek birtoklásának, szabályozásának, hozzáféréseinek helyi politikai ügyeit, konfliktusait bemutató cikkek	- önkormányzatok ingatlanpolitikája - jogi konfliktusok a térért - helyi politikai konfliktusok ingatlanok miatt - a közterekhez való hozzáférés problémái
a tér országos politikája	az előző témák áthelyeződése párt/országos politikai keretbe	- a terekkel kapcsolatos politikai döntések (pl. privatizáció) háttere - a beépítés jogi szabályozása - politikusok balatoni ingatlanjai

		- szabadstrandok és ellenzéki tiltakozások
a beruházások gazdasága	gazdasági hírek, amelyek nem rendelkeznek helyi vagy országos közéleti relevanciával;	- fejlesztésekről tudósító, politikailag semleges hírek
a beruházások helyi politikája	a helyi konfliktusok legkülönbéle típusait bemutató cikkek	- önkormányzatok beruházásai, az építkezések helyi szabályai - eltérő típusú helyi konfliktusok a benne résztvevő szereplők és azok érdekviszonyai alapján - nagy nyilvánosságot kapott lokális konfliktusok, megosztott helyi nyilvánosságok – a Club Aliga ügye
a beruházások országos politikája	az előző témák áthelyeződése párt/országos politikai keretbe	- beruházások kormányzati háttere, döntések - ellenzéki pártok és egyéb közéleti szereplők eseményei, tiltakozó akciói
a környezeti ügyek	a Balaton-régiót érintő környezeti problémák, amelyek többnyire nem rendelkeznek helyi vagy pártpolitikai vonatkozásokkal	- a tóparti nádasok regionális problémája - fakivágások beruházások miatt - társadalmi hatások és a Balaton környezeti állapota - ipari beruházások és szennyezés
a turizmus helyi politikája	a településeken belül kialakult turisztikai érdekellentéteket, konfliktusokat bemutató cikkek	- helyi ellentétek a turizmus hatásai miatt - a tömegesség problémái: zsúfoltság, forgalom, zajterhelés, közrend

A problématerkép részletes elemzése során négy olyan megállapítást tettünk, amelyek a javaslatok megfogalmazása szempontjából is központi jelentőségűek:

(i) **a konfliktusok ismétlődő szerkezete:** a problématerkép elemzése jól mutatta, hogy a konfliktusok résztvevőinek érvei és érdekviszonya, valamint a konfliktusok lefolyása nagyon gyakran ismétlődő jellegű. Elemei a következők: az új építkezési, beruházási tervek napvilágra kerülése, az ezekkel kapcsolatos helyi ellenállás és egyeztetések, hatósági engedélyezési eljárások, az ezekről folyó vita, pereskedések, esetleg állami beavatkozás, a jogi (újra)szabályozás;

(ii) **az országos szintű nyilvánosság működése:** a vizsgált cikkek rámutattak a nyilvánosság rendszerének átalakulására, arra a tényre, hogy az országos közéleti online sajtó a Balaton-régió vonatkozásában olyan helyi ügyeknek szentelt intenzív figyelmet, amelyekhez látványos helyi érdekkonfliktusok (a természetpusztítás vagy lokális tiltakozás-formák) kapcsolódtak, illetőleg ismert üzletemberek, politikusok is szerepet vállaltak bennük;

(iii) **a lokális szintű nyilvánosság problémái:** a problématerkép elemzése láthatóvá tette a nyilvánosság korlátait, és a – települési terekkel, ingatlanokkal kapcsolatos – helyi

közéleti döntéseket körülvevő, homályos viszonyokat. A települések társadalmi, azokon belüli esetleges törésvonalak csak rövid utalások formájában kerültek elő a beszámolókból, a lokális konfliktusok főszereplői (legyenek azok polgármesterek vagy az ellenállás gyakori szervezői, a helyi vagy térségi civil szervezetek) csak elnagyoltan jelentek meg, míg a helyi társadalomról alig található említés a közleményekben.

(iv) a **szakértői beszéd mód hiánya**: az elemzés feltűnő érdekessége volt, hogy az általunk vizsgált több mint félezer médiaszöveget tartalmazó mintában csak két olyan cikk szerepelt, amely a Balaton közügyeire elsősorban társadalomtudományos-szakértői nézőpontból reflektált. Ez az adat rámutat arra is, hogy az országos közéleti sajtóból nemcsak a lokális nyilvánosság és a helyi társadalom bemutatásának szándéka vagy képessége hiányzik, hanem szinte teljesen eltűnt a Balaton üdülőövezetének társadalmi problémáiról szóló nyilvános közbeszéd is.

A második kutatási beszámoló összefoglalója

A második kutatási beszámoló három tipikus konfliktushelyszínen végzett részletes empirikus kutatás eredményeit mutatja be. Az egyes helyszíneken mikrokörnyezetben találkozhattunk az egész projekt alapjául szolgáló problémahelyzettel: a beruházási konfliktusokkal tovább mélyülő törésvonalakkal a helyi társadalom különböző csoportjai között, a lokális nyilvánosság sok esetben diszfunkcionális működésével, a sokszor megoldatlanként érzékelt konfliktusok jelenlétével.

Mindhárom településen két nagyobb területen vizsgáltuk a problémahelyzetek megjelenését, a különböző megküzdési stratégiákat:

(i) a **konfliktus-percepció és -reprezentációs szintje**: milyen mintázatok figyelhetők meg az egyes helyszíneken, kik a legfontosabb szereplők, milyen intézményes és egyéni játékterek állnak számukra rendelkezésükre, amelyek meghatározzák cselekvéseik feltételeit?

(ii) a **cselekvések és megoldási kísérletek szintje**: léteznek-e a szereplők előtt minták e helyzetek feloldására, milyen előképekkel rendelkeznek a konfliktusok kezelése vonatkozásában? Milyen tipikus helyzetek és – sikeres vagy sikertelen – megoldási kísérletek figyelhetők az egyes konfliktusok vonatkozásában?

A kutatási beszámoló középponti témája – amely egyúttal össze is kapcsolja e két szint történéseit – a nyilvánosság területén végbement változások, a lokális nyilvánosságban megmutatkozó válságjelenségek elemzése jelentette. Alapvető akadályként azonosítottuk, hogy a láthatósági viszonyok a nyilvánosság egészét illetően megnehezültek, sok esetben ellehetetlenültek. Ennek következtében a fejlesztésekkel és a beruházásokkal létrejött problématerületek megítélésében csak elvétve találkozhatunk a problémák megfelelő reprezentációival. A nyilvánosság egész működése optikai csalódások, téves tükröződések egymással összefüggő rendszereként jellemezhető.

Az optikai csalódások egyik jele, hogy az országos hírmédia rendszeresen „felülméri” ezeket a beruházási konfliktusokat. A Balaton-parton zajló fejlesztési beruházások elsősorban akkor és azért válnak ebben a mediális közegben hírré, mert a NER valamelyik ismert képviselőjéhez kapcsolhatók. Ám ezek az országos nyilvánosságban széles körben tárgyalt adásvételek, ingatlan-ügyletek helyben sok esetben másképpen reprezentálódnak: a helyi társadalom tagjainak jó részét a gazdát cserélt telkek tulajdonosi háttere csak érintőlegesen érdekli, így a lokális nyilvánosságban kevés visszhangot kapnak az ilyen, az országos médiumokban nagy hírértékkel bíró médiaközlemények. Az optikai csalódások a nyilvánosság rendszerének másik pólusán is megjelennek. A helyi nyilvánosság különböző platformjai „alulméri” a beruházások és az ingatlanfejlesztések lokális jelentőségét és szerepét. A lokális szinten érvényesülő nyilvánosság-optika horizontja korlátozott – tematikailag, földrajzilag és a helyi közélet vonatkozásában is: leginkább a mindennapok rutinjainak, a normáknak és a normaszegő viselkedésmódok felsorolása adja az itt zajló kommunikáció állandó alapzaját. A települések lakóit foglalkoztató problémák egészen másfajta nagyságrendet képviselnek, mint a zártkerti beruházásokkal, a kialakuló lakóparkokkal kapcsolatos konfliktusok, s a két szint között nem nagyon van átjárás.

A kutatási beszámolóink egyik alaptanulsága, hogy csak egy megfelelő módon működő, egymással összekapcsolt szintekkel rendelkező nyilvánosság kínálna lehetőséget a Balaton-régióban ahhoz, hogy a különböző fejlesztések által kiváltott lokális társadalmi problémák, a hozzájuk kapcsolódó konfliktusok megjelenhessenek, a problémák megfelelő reprezentációi jöjjenek létre az országos és a helyi médiumokban. Csak egy ilyen deliberatív elveket is érvényesítő nyilvánosság adna esélyt arra, hogy láthatóvá váljanak a különböző érdekek és érdekcsoportok, s a helyi társadalom

fragmentáltsága ellenére, elinduljon – akár mediált formában – valamifajta kommunikáció az érintett szereplők között.

Három szintet különböztettünk meg, amelyek meghatározó jelentőségűek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települések helyi társadalmainak átalakulását illetően, s amelyek a javaslatok megfogalmazása szempontjából is központi jelentőségűek – ezek lehetnek a tervezett beavatkozások legfontosabb célterületei:

(i) Az első szinten azok a **nagyobb térbeli-társadalmi és társadalomtörténeti** folyamatok találhatók, amelyek a vidéki Magyarországon – így a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetben is – az utóbbi évtizedben megfigyelhetők, s alapvetően formálták, alakították a közösségek életkörülményeit. Ezek a demográfiai-migrációs átalakulások, váltakozó dinamikájú betelepülések olyan fragmentált, mozaikszerűen egymás mellett élő csoportokat hoztak létre, amelyek között szinte törvényszerűek az érdekellentétek, s a közösségképzés előtt számos, nehezen leküzdhető akadály tornyosul.

(ii) A második szinten a **helyi politika-közelet működését meghatározó folyamatok** találhatók, az önkormányzati intézményrendszer átalakulásától kezdve, a közeletet övező általános bizalmatlanságon keresztül egészen a közeleti szereplők rekrutációjának, szerepfelfogásának problémájáig. Ezen tényezők mindegyike fontos szerepet játszik a beruházási konfliktusok körüli kommunikációs tér szerkezetének kialakításában.

(iii) A kutatás harmadik szintjét a **nyilvánosság szférája** jelentette. Részletesen bemutattuk az egyes településeken található lokális médiarendszereket, az önkormányzati honlapoktól kezdve egészen a közösségi médiavilág nehezen áttekinthető hálózatáig. Rekonstruáltuk, hogy a helyi társadalmak mindennapi életét meghatározó problémák és konfliktusok miképpen jelennek meg az online és offline nyilvánosság felületein, milyen életciklussal rendelkeznek, milyen tipikus kommunikációs mintázatok figyelhetők meg velük kapcsolatban. A javaslataink legnagyobb része e szféra átalakítására vonatkozik.

A javaslatokról

A javaslatok megfogalmazásával arra a kérdésre keressük a választ, milyen változásokra, átalakításokra van szükség a nyilvánosság rendszerében, hogy a beruházásokkal kapcsolatos problématerületek a Balaton-régióban jobban láthatóak, pontosabban értékelhetőek, s ezáltal a konfliktusok eredményesebben kezelhetők legyenek? Vagy némileg másképpen megfogalmazva ugyanezt a kérdést: hogyan lehet megváltoztatni a lokális nyilvánosság működését meghatározó láthatósági viszonyokat, a helyi társadalom optikai rendszereit úgy, hogy a rendszeresen megjelenő problémák ne okozzanak megoldhatatlan kommunikációs helyzeteket, illetve a lokális nyilvánosság emocionálisan túlfűtöttségét felváltsa egy másfajta ügykezelési-kommunikációs stílus, amely lehetőséget kínál a konfliktusok megfelelő kezelésére? Kérdés persze, hogy ha ehhez az átalakításhoz létezik megfelelő szándék és akarat, rendelkezésre állnak intézményi és anyagi feltételek, akkor az egyes területeken milyen változtatásokra van szükség? Ezt fogjuk a következőkben az egyes területeket analitikusan különválasztva, lépésenként bemutatni.

Kiindulópontok

A – helyi társadalom különböző csoportjai között felmerülő konfliktusok lehetséges kezelésére vonatkozó – javaslatok megfogalmazása során két cél vezetett bennünket: egyrészt rendszerbe kívántuk foglalni a lehetséges beavatkozási területeket, mert meggyőződésünk szerint a későbbiekben csak így tervezhetőek egymást kölcsönösen támogató konfliktus-mediálási folyamatok, ezen a módon hozhatók létre konkrét policy-k a helyi társadalom különböző csoportjai számára. Noha a jobb áttekinthetőség kedvéért táblázatos formában rendeztük el az egyes szinteket, s így elkülönítettünk egymástól három kulcsterületet – a társadalom/gazdaság, a helyi közélet és politika, valamint a nyilvánosság színterét –, fontosnak tartjuk azonban kiemelni, hogy ezek egy rendszert alkotnak, az egyik ponton tervezett beavatkozások hatással vannak más szintekre is.

A másik cél, amelyet a javaslatainkkal el szerettünk volna érni az volt, hogy ezek a beavatkozások az érintettek számára ne felülről, valamely szervezet által a közösségre

erőltetett, kötelezően előírt feladatokként jelenjenek meg, hanem kapcsolódjanak a települések életvilágához, az ott élők mindennapi probléma-megoldási gyakorlataihoz. Éppen ezért a javaslat-rendszer kidolgozása során nagyban építettünk azokra a helyi kezdeményezésekre, amelyekkel az empirikus kutatás időszakában a különböző településeken találkozhattunk. Nagyon hasznos információkat kínáltak ezek a legtöbbször lokálisan létrehozott és megvalósított projektek a Balaton-régió egészére nézve, mert rámutattak arra, mely problématerületek kapcsán érezték szükségesnek a helyi közösségek a beavatkozást, milyen célokat tűztek ki ennek során és ezeket az elképzeléseket milyen eszközökkel próbálták megvalósítani, illetve milyen helyi/regionális és civil/intézményi szereplőkre támaszkodhattak a tevékenységeik során.

Javaslataink tehát egyszerre rendszerszintűek és településközpontúak, egyszerre próbálnak komplex módon, egységbe láttatni problématerületeket, ugyanakkor a megoldás-keresés során sok szállal kapcsolódnak a helyi közösségek már létező gyakorlataihoz.

A javaslatok felépítése

A következő táblázat tartalmazza a javaslataink rendszerét: az általunk azonosított 3 nagyobb területet (társadalom/kultúra/gazdaság – helyi közélet/politika – nyilvánosság) tovább bontottuk, mindegyik szinthez 5 területet kapcsolunk, amelyek jól mutatják a főbb problémagócokat. A táblázat vízszintes sorában található azok a „jó gyakorlatok”, amelyekkel az általunk vizsgált településeken találkozhattunk, s alaposabban megismerhettünk. Az utolsó oszlopban fogalmaztuk meg röviden, az áttekinthetőségre törekedve a javaslatainkat, amelyeket a táblázat interpretációja során fejtünk ki részletesebben.

Szinterek (globális-regionális- lokális nézőpontok)	Problémák	Jó gyakorlatok (Balatonszemes, Dörgicse, Keszthely)	Javaslatok (mindenhol: támaszkodás a helyi tudásbázisra és szakértői háttér létrehozása)
Társadalom - kultúra - gazdaság	(a társadalom) - kedvezőtlen demográfiai-migrációs folyamatok, előregedő helyi társadalom, - váltakozó dinamikájú betelepülések, különböző népességcsoportok mozaikszerű egymás mellett élése, - közösségképzés sikertelensége, erősödő társadalmi fragmentáció	- a szemesi Művelődési Ház által elindított közösségfejlesztő kísérletek - dörgicsei gazdag kulturális programkínálat (EKF-hez is kötődik) - VÁRTAK Egyesület alapműködése, városszépítő közösségépítés	- közösségfejlesztési programok elindítása/támogatása
	(az idő) - eltérő időképzetek és -horizontok (múlt/jelen/jövő), diszkontinuitás a generációk között; - a nosztalgia-tényező erőteljes, cselekvésformáló hatása (a jövőtervezés vonatkozásában)	- az EKF-programok sora Dörgicsén vagy Ótemető-projekt: kísérletek a lokalitás örökségesítésre - Balatonszemes: Pálos kolostor-projekt	- a helyi identitás erősítése, lokális örökségesítési folyamatok támogatása - Pályázatok muzealizálási, örökségképző aktivitások fenntartására, létrehozására
	(a tér) - a közösségi terek eltűnése, privatizációja, - a lokális örökségképzési folyamatok megszakadása	- az egykori Szemesi Vigadó köré szerveződő közösségi tér - az egykori Dörgicsei Fesztivál szabadtéri színpada, Gernye-hegyi rom	- befektetők bevonása a település (közterek) fejlesztésébe, lakóparkok humanizálása, helyi tradícióhoz kötése - Pályázatok közterek, közösségi terek, aktivitások létrehozására, fenntartására
	(a gazdaság) - gyenge helyi gazdaság, vállalkozói réteg erőtlensége (szezonális problémája), - a helyi iparüzési adóbevételek hiánya, a helyi adózással kapcsolatos kérdések	- a dörgicsei termelői piac, mint közösségfejlesztési kísérlet - A keszhelyi sétálóutca revitalizációja a helyi vállalkozók bevonásával	
	(kulturális különbségek) - a helyi kultúra hagyományos formáinak felbomlása, új kulturális formák meghonosításának nehézségei, - kulturális és ízlésbeli különbségek (a kulturális programok célközönsége) - a kulturális programok települések közti regionális koordinációjának hiánya	- az egykori SzemesFeszt, mint közösségteremtő ünnep; az Ancsika Kertmozi újraindítása, gyermekprogramok - dörgicsei Sokadalom elindítása	- települések közötti térségi együttműködés javítása, a szervezeti keretek, platformok megteremtése - megfelelő szakemberek, szakértői bázis létrehozása
	(a politikai tér) - politikailag fragmentált, törésekkel szabdaltnak, nehezen átlátható tér (nyaralósok/bebírók-helyiek; kormánypárt-ellenzék; civil szervezetek-önkormányzat; önkormányzat-befektetők stb.) - gyenge intézményesültség (pártok hiánya), a közéletet övező bizalmatlanság	- civil kezdeményezések Balatonszemesen a közéleti kultúra színvonalának emelésére (polgármesteri vita lebonyolítása; a fürdőegylet és az önkormányzat közötti viszony normalizálása) - polgármesteri vita a Keszthelyi Televízióban	- mediációs folyamatok elindítása a csoportok között, bizalmi viszonyok kiépítése - platformok megteremtése, szakemberek, szakértői háttér biztosítása

Helyi politika – közélet – önkormányzat	<i>(az önkormányzatiság)</i> - az önkormányzatok pozíciójának gyengülése, erőteljes centralizációs folyamatok, a mozgásteret szűkítő törvényi szabályozások - a saját bevételek (adók) növekvő mértékű elvonása, az önálló gazdálkodás ellehetetlenülése		- az országos pártpolitikai szempontok háttérbe szorítása, a helyi érdekek közös védelme - regionális összefogás és közös fellépés kezdeményezése, az érdekérvényesítés fórumainak létrehozása
	<i>(a civil szféra)</i> - a helyi politika rekrutációs bázisának csökkenése, a váltógazdaság esélyének hiánya - a civil szervezetek szerepének, jelentőségének háttérbe szorítása	- a dörgicsei polgármester falustratégiája a lakossági felmérés alapján (mint a részvételiség példája) - a Balatonszemesi Fürdőegyesület felajánlása a szakértői tudásuk felhasználására (a települési fa-vagyon felmérése)	- részvételiség elvének érvényesítése a helyi döntéshozatalban: - civil szereplők bevonása az önkormányzat működésébe, - szakértői háttér létrehozása
	<i>(a konfliktusmenedzsment)</i> - a helyi közösségek kiszolgáltatottsága nagyvállalkozóknak, befektetőknek - a konfliktusok menedzselésével foglalkozó szervezetek hiánya	- a balatonszemesi önkormányzat megállapodása a Biggeorge ingatlanfejlesztő céggel a parti sávhoz való hozzáférés ügyében - Dörgicse és Scheer megállapodása az Art&Wine projekt ügyében	- az egyeztetési folyamatok láthatóvá tétele, rendszerszintű menedzselése - szakértői segítség, intézményi támogatás ehhez
	<i>(a tájékoztatás)</i> - az önkormányzati kommunikáció transzparencia-hiánya; - az információnyújtás kimerül a törvényi előírások teljesítésében (vagy még ezeknek sem tesznek eleget)	- a balatonszemesi önkormányzat rendszeres hétfégi tájékoztatója a Facebookon - Dörgicsei mikro-nyilvánosság 2 évig a Facebookon	A láthatósági viszonyok megváltoztatása: - az önkormányzati szereplők nyilvánosság-tudatosságának javítása; - a helyi politikusok, kommunikációs munkatársak képzése, tréningje
Országos – regionális – lokális nyilvánosság	<i>(az online hírmédiák centralizációja)</i> - centralizálódó médiapolitika (2018-tól - KESMA), polarizálódó médiavilágok - a regionális/lokális nyilvánosság háttérbe szorítása, "hírsivatagok" kialakulása	- Folyamatos érdeklődés, híréhség (főleg a nyári időszakban) a Balaton-régió történései iránt - Keszthelyi Televízió regionális szerepe, a környező települések történéseinek bemutatása	- aktívabb kapcsolatok kiépítése az országos sajtóval (események, szakmai találkozók, rendezvények szervezése, tartalmi együttműködési formák: pl. podcast)
	<i>(hírmédiák kommunikációja)</i> Rossz láthatósági viszonyok, a hírkonstrukció tendenciái: - perszonalizálás (oligarcha-spotting) - eseményszelekció (konfliktusok, bírósági és hatósági döntések középpontba állítása),	- alapos tényfeltáró riportok létrejötte, a régió konfliktusai az országos nyilvánosság szintjén is megjelennek - Magyar Narancs és 24.hu egyes riportjai, ahol a helyi nézőpontok is érvényesülnek	- országos, regionális sajtó: pályázatok helyi ügyek és problémák megoldásközpontú feldolgozására

	<ul style="list-style-type: none"> - látványosítás (a táj- és természetpusztítások vizuális dokumentumai - fakivágások) - a helyi nézőpontok hiánya, rossz láthatósági viszonyok 		
	<i>(a médiaplatformok decentralizációja)</i> <ul style="list-style-type: none"> - decentralizálódó médiatechnológiák (alacsony belépési küszöb, demokratizálódás) - nagyszámú, a térséggel foglalkozó online hírmédium, közösségi médiaplatform 	<ul style="list-style-type: none"> - települési szinten többfajta közösségi médiaplatform létezik - információs-közéleti funkciókat is átvállalnak 	HírBalaton 2.0 fejlesztése: a portál újradefiniálása; - helyi tudósítók, riportműfaj erősítése; szakértői hálózat
	<i>(a médiaplatformok kommunikációja)</i> Rossz láthatósági viszonyok, akadályok a deliberatív nyilvánosság kialakulása előtt: <ul style="list-style-type: none"> - egzisztenciális függőségi-hálózatok, - túlzó érzelmi nyilvánosság a közösségi médiában, - radikális hangadó kisebbség, trollok, diszruptivitás 	<ul style="list-style-type: none"> - a Balatontipp és hasonló média-gerilla vállalkozások 	<ul style="list-style-type: none"> - a hiperlokális média lehetőségeinek kihasználása (pályázatok révén) - helyi, önkormányzati lapok hálózata és HírBalaton összekötése
	<i>(az önkormányzati kommunikáció)</i> <ul style="list-style-type: none"> - önkormányzati lapok hiánya vagy függése a polgármesterektől, képviselőktől 		<ul style="list-style-type: none"> - a deliberatív nyilvánosságok kialakulásának támogatása: pályázat helyi (önkormányzati) média támogatására és szakmai mentorálása

A társadalom-kultúra-gazdaság szintje

A társadalom

A Balaton Kiemelt Üdülőrégióhoz tartozó települések mikrotársadalmairól számos szociológiai-demográfiai adat áll rendelkezésre, sok tanulmány alaposan feldolgozta ezt a kérdést¹. A kutatásaink során, az interjúszituációkban sokszor tematizálódott az a probléma, hogy az elmúlt évtizedek során a térség településein egy összetett, sokszorosán rétegzett mikrotársadalom alakult ki, ahol a viszonylag nyugodt periódusokat időközönként megszakítják hol kisebb, hol nagyobb léptékű migrációs folyamatok. Főként társadalmi-gazdasági válságok időszakában, politikai-hatalmi átrendeződések következtében ezeken a településeken rendszeresen megjelennek új népességcsoportok, akik újfajta értékekkel és érdekekkel (és ezeket érvényesítő képességgel) rendelkeznek, tovább kuszálva a már amúgy is bonyolult képet. Ez a helyzet nem csupán az önkormányzati vezetőket, képviselőket, civil szervezeteket állítja kihívások elé, nemcsak a térség folyamatait tervezni, irányítani próbáló intézmények munkáját nehezíti meg, hanem a mikrotársadalom csoportjai számára a fragmentáltság, a mozaikszerűség egy, a mindennapok szintjén is létező tapasztalatként jelentkezik.

A kutatási beszámolónkban részletesen bemutattuk, hogy ez a töredezettség az egyes csoportok láthatóságának szintjén is megjelenik, mint a médiaelemzés, mind az empirikus kutatás világosan megmutatta, melyek azok a szereplők, akik az egyes ügyekkel kapcsolatban a nyilvánosság különböző színterein megnyilvánulnak. Ők azok, akik a Balaton-térséghez kapcsolódó kommunikációs folyamatokban kulcsszerepet töltenek be, az ő konfliktus-értelmezésük válik a külső szemlélő számára relevánssá, az ő fogalmaik alakítják ki a diskurzus kereteit, amelyen belül a különböző mediális platformokon az egyes ügyek megtárgyalása lezajlik. A médiaelemzésünk rámutatott arra, hogy ezek a nyilvánosságban „láthatóvá” váló személyek/csoportok távolról sem fedik le a térség mikrotársadalmát, vannak teljesen „láthatatlan”, ám az adott konfliktus kapcsán nagyon is érintett szereplők.

¹ Oláh Miklós: A megtalált régió. *Comitatus*, 2007/3, 3-17.; Kabai Gergely (2014): A balatoni társadalom kohéziójának kérdései. *Területi Statisztika*, 54(4) 376-392.

A kutatás második szakaszában mindhárom településen találkozhattunk olyan törekvésekkel, amelyek (sokszor képzett szakemberek, civil szervezetek bevonásával) arra tettek kísérletet, hogy elindítsanak különböző közösségfejlesztő programokat. A balatonszemesi Latinovits Zoltán Művelődési Ház körül különösen a 2010-es évek második felében jöttek létre ilyen kezdeményezések. Az akkori vezető által koordinált EFOP 1.3.1-15 *A Cselekvő Közösségek – aktív közösségi szerepvállalás* című projekt² keretei között több éven keresztül zajlott egy olyan eseménysorozat, amelynek fő célja a helyi identitás és kohézió erősítése volt. Ennek során kulturális alapú közösségfejlesztési programokat dolgoztak ki, élénk szakmai-koordinációs tevékenységet folytattak, újszerű módszertani eljárásokat javasoltak, jelentős civil aktivitást generálva. Hasonló kezdeményezéssel találkoztunk Dörgicse-n, ahol szintén az önkormányzat támogatásával és egy képzett szakember irányításával zajlik hasonló közösség-szervezés, amelynek fő bázisa egy helyi civil egyesület, a 2021 telén alakult Virágzó Dörgicse Civil Társaság³. Keszthelyen is egy civil szervezet, a VÁRTAK (Városukért tenni akarók Egyesülete) keretei között zajlik szisztematikus közösségépítés, főleg városszépítő tevékenység keretei között.

Javaslataink ezen a területen különböző közösségfejlesztési programok elindítására és támogatására irányulnak. A legnagyobb problémát a megfelelő szakemberek hiányában, a pályázati lehetőségek beszűkülésében, a fenntarthatóság biztosításában látjuk. A kutatásaink tanulsága szerint az erősödő társadalmi fragmentációval szemben csak egy ilyen tudatosan végiggondolt, megfelelő módszertani elvekre építő, szakemberek által irányított, s mind a közösség, mind az önkormányzat támogatását élvező közösségfejlesztés képes eredményeket elérni. Egy ilyen program képes erősíteni a helyiek aktivitását, növelni láthatóságukat, részvételüket saját ügyeik intézésében.

Az idő

A kutatás második fázisában mindhárom településen a nosztalgia különböző formáival találkoztunk. A mindennapi kommunikáció egyik megunhatatlan témáját jelentették az

² Erről bővebben az alábbi weboldalon lehet tájékozódni: <https://cselekvokozossegek.hu/>

³ A társaság tevékenységéről az alábbi közösségi oldalon lehet tájékozódni: https://www.facebook.com/viragzodorgicse/?locale=hu_HU

egykori közösségi események és ünnepek, a valaha még létező kapcsolatok, tulajdonképpen az intakt, önmagát megszervezni képes közösség ideálja. Ez nemcsak a személyes interjúkban jelent meg a legkülönbébb formákban, hanem az online nyilvánosság tereiben. Dörgicsén ez a tradicionális, élő falu közösségét jelentette, szemben az egyre nagyobb arányban városi származású bebírók által lakott mai településsel. Balatonszemesen a közelmúltban felhúzott apartmanházak és lakóparkok világával szembeállítható egykori családi nyaralóhely és a több évtizeddel korábbi nyári szezonok élénk kulturális élete, annak emblemikus helyei – középpontban az egykori Vigadó lebontott épületével – váltak a nosztalgia tárgyává. Keszthelyen pedig gyakori hivatkozási pontot jelent a város gazdag kulturális öröksége és annak különféle rétegei, a Festetics örökségtől a település mára már csökkenő jelentőségű felsőoktatási szerepéig.

A kutatás során a településeken a helyi kulturális örökség megőrzésének különböző gyakorlataival is találkozhattunk. A helyi identitás és közösség erősítésének példája lehet az a közösségi régészeti és néprajzi munka⁴, amely Dörgicsén 2020-ban kezdődött, Törő Balázs a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum munkatársa vezetésével. Ennek első fázisa a falu melletti Becce-hegyen lévő 19. század eleji, romos és beerdősült présház feltárása⁵ volt, ami helyi önkéntesek segítségével zajlott, s nyílt napot is szerveztek 2020 nyarán, ahol az érdeklődők a gyakorlatban is megismerkedhettek a régészeti munkával. Ez a következő években egy néprajzi tárgygyűjtéssel folytatódott, amely a tervek szerint a helyi néprajzi gyűjtemény, kiállítás anyagát alapozhatja meg. Egy alkalommal ennek helyszíne éppen a dörgicsei termelői piac volt – ez is jól rámutat a lokális örökségítés, a hasonló közösségi régészeti, néprajzi projektek egyik céljára, amely itt is megfogalmazódott: *„a sokféle Dörgicse egymáshoz közelítése.”*

E közösségi régészeti projekt következő helyszínét mi is megtekinthettük 2024 nyarán a településen járva. A dörgicsei ótemető feltárása⁶ éppen a Balatoni Fejlesztési Tanács ótemetők rehabilitációjára kiírt pályázatának segítségével valósult meg. Ennek munkálataiban dörgicsei őslakosok és nemrégiben beköltöző családok egyaránt részt

⁴ Lásd: Törő Balázs: *Közösségi muzeológia a múzeumfalakon túl. Gyűjteményképzés Dörgicsén a régészet és a néprajz határán.* http://kjnt.ro/szovegtar/uploads/tartalmak/KKonyvek_50_2023_JAZs-VA_szerk_Muzeum_17_ToroB.pdf

⁵ Amelynek kisebb régészeti szenzációjáról, a présházba beépített római kori sírkő darabjának megtalálásáról, még az országos sajtó is beszámolt:

https://index.hu/techtud/2020/08/28/regeszeti_dorgicse_okori_romai_sirk/

⁶ <https://www.dorgicse.hu/project/otemeto/>

vettek, a helyiek pályázata pedig azért kapta a „Fogadd örökbe a múltat” címet, mert a résztvevő kisközösségek, családok egy-egy feltárt sír „örökbefogadását”, azaz későbbi gondozását is vállalták. A hasonló helyi örökségítési gyakorlatok egyszerre erősíthetik a lokális identitást, hozzájárulhatnak a településen élők integrációjához, másrészt olyan tereket hozhatnak létre, amelyek akár turisztikai látványosságok lehetnek a későbbiekben. Javasoljuk ennek a már létező pályázati program további folytatását, az eddigi tapasztalatok alapján finomhangolását.

A tér

A kutatási beszámolóink arról tanúskodnak, hogy a lokális nyilvánosságban zajló viták, konfliktusok egyik központi témája a köztereken zajló különféle tevékenységek, a közösségi terek használatának gyakorlatai. Ez az a téma, amely az országos médiumok figyelmét is leginkább képes felkelteni, ennek következtében ez vált a Balaton-part átalakulásának egyik központi tematizációs pontjává.

A térrel kapcsolatos konfliktusok több téma köré csoportosulnak – az egyik ezek közül a helyi közösségek által évtizedekig használt, megszokott közterek eltűnése vagy átalakulása, legtöbbször privatizáció, beépítés következtében. Ezek az ingatlanfejlesztések több esetben is az egykori kempingek helyén, azok privatizációja után indultak el, a megszerzett építési telkek közvetlen vízparti kapcsolattal rendelkeztek, így a közvéleményt különösen érzékenyen érintő parti sávban látványos beruházások kezdődtek. A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet több településén kirobbanó viták ezért a helyi közösség megszokott tereinek eltűnésén túl a parti sáv beépítettségének növeléséről, a partmenti sáv – a köztér – kisajátításáról is, az ott érvényes viselkedési, térhasználati normák átalakulásáról is szóltak. A harmadik problémagóc az új épületekkel kapcsolatos esztétikai, építészeti jellegű kifogásokat foglalja magában.

A balatonszemesi Vigadó sorsa mintegy magába sűríti a térrel kapcsolatos problémák egész horizontját: az 1933-34-ben a Balaton-partján épült tervezett épület egészen az államosításig a Fürdőegylet székháza volt, közösségi térként működött. Az 1948-as államosítás után sem veszítette el ezt a jellegét, a szocializmus időszakában egy közkedvelt szórakozóhely működött benne, élőzenével, igényes programokkal. A vele szemben található focipályával együtt fontos térszervező funkcióval is rendelkezett, az

épület igazi közösségi helyként is működött, amely a település lakói számára fontos pont volt, a közösség emlékezetében mindmáig aktívan jelen van. A rendszerváltás után azonban a Fürdőegyesületnek visszaadott, majd újra önkormányzati tulajdonba került, funkció hiányában lepusztult, és költségvetési okok miatt privatizált értékes vízparti telek magánbefektetők kezébe került, akik lebontották az egykor kiváló építészeti kvalitásokkal rendelkező épületet és egy vitatható esztétikai minőségű lakóparkot húztak fel helyette.

Számos hasonló példa figyelhető meg a Balaton-part más településein, nagyon sok híradás szól a lakóparkok építéséről, miközben kevés szó esik arról, hogy az önkormányzatok mennyiben vannak döntésképes helyzetben e beruházásokkal kapcsolatban, milyen játékterek léteznek számukra, hogyan képesek ezeket kihasználni.

Mivel ezek a lakóparkok előbb-utóbb a település részei lesznek, ezért javasoljuk olyan pályázatok kidolgozását, amelyek célja ezen új létesítmények humanizálása, beillesztése a meglévő tér-struktúrába, a környező köztér funkciójának erősítése. Érdeemes volna ebbe a munkába bevonni azokat a helyieket, nyaralótulajdonosokat is, akik érdeklődnek az építészet lokális tradíció, a taktikai urbanizmus jelenségei iránt, s az ő részvételükkel, aktivitásukkal létrehozni újabb közösségi tereket, amelyek a település különböző csoportjai számára kínálnak találkozási lehetőségeket.

A gazdaság

Az empirikus kutatásaink során a településvezetők sok esetben megfogalmazták panaszukat a gazdasági-gazdálkodási önállóság fokozatos ellehetetlenülése miatt, amely különösen covid-járvány időszakában, majd az azt követő energiakrízisben és háborús vészhelyzetben gyorsult fel drámai mértékben. A helyi adók rendszerének központi jellegű átalakítása jelentősen szűkítette a helyi vezetők mozgásterét, a település költségvetésében inkább folyamatos válságmenedzselést követelt meg, s lehetetlenné tette a felelős gazdálkodást. A helyzetet nehezíti a településeken a helyi iparűzési adók hiánya, a vállalkozói réteg erőtlensége, a turizmus-ipar jellegzetes szezonaritása, illetőleg a helyi adók kivetésével kapcsolatban szinte azonnal fellépő feszültségek.

Ugyanakkor az általunk vizsgált településeken is találkoztunk olyan gyakorlatokkal, amelyek megpróbálnak kitörési pontokat találni a folyamatos állami elvonások, a helyi adók hiányából fakadó determinációkból. A dörgicsei termelői piac első látásra egy olyan

lokális gazdasági kezdeményezésnek tűnik, amely jól illeszkedik a Balaton-felvidéken az utóbbi években népszerűvé vált települési piacok sorába. A 2022 december elején elindult, s azóta a téli hónapokat kivéve kéthetente szombatonként a dörgicsei faluház udvarában tartott piac működését – a szükséges kellékek beszerzését – régiós pályázatok tették lehetővé, amelyek az Éltető Balaton-felvidékért Egyesülethez és a LEADER-programhoz kötődtek. A piac kínálatát élelmiszerek és kézműves termékek alkotják. A piac ötletének kitalálója és szervezője, a településen vendégházát is működtető Jámbor Mónika a vele készült interjújában elmondta, hogy a dörgicsei termelői piac szándékosan kicsi, alapelve a szervezés során, hogy ott ne jelenjenek meg egymással konkuráló termékek, árusok: *„ez egy családi hangulatú piac, nem is lesz nagyobb, ebből nem lesz Liliomkert.”*

A piac további sajátossága, hogy időnként kulturális programok is kapcsolódnak hozzá, amit különböző, részben az EKF-programhoz kötődő kulturális pályázatok tettek lehetővé. A szervező szerint célja, hogy a szombati piacnapok a faluban közösségi események is legyenek, valamelyest pótolják a falu beszűkülő közösségi tereit: *„ez olyan hely legyen, ahova lejönnék, hát nincs kocsmá, nincs postahivatal, ugye? Mert posta volt, megszűnt, tehát hol beszélget leginkább az ember (...) nem is kell vásárolni, csak jöjjenek le, találkozzanak egymással, beszélgessenek, és most ott tartunk.”* A piacnak a helyi közösségi életben játszott szerepét részben a településen készült interjúk, illetve a helyi Facebook-csoportban elhangzó vélemények is megerősítették.

Ugyanilyen kísérlet figyelhető meg Keszthelyen, ahol a sétálóutca revitalizációját a helyi vállalkozók bevonásával próbálták megvalósítani – egyelőre inkább kevesebb, mint több sikerrel.

Javaslataink ezen a területen hasonló lokális kezdeményezések támogatására, ösztönzésére irányulnak, akár pályázatok, akár mentorálás formájában.

Az ízléskultúrák

A fragmentált, mozaikszerű mikrotársadalmak különböző csoportjai természetesen a kulturális fogyasztás területén is eltérő mintákat követnek. Az ízléskultúrák közötti különbségek leginkább a különböző fesztiválokhoz kapcsolódó vitákban érhetők tetten, amelyek a Balaton-parti települések nyilvánosságának szintén fontos tematizációs

pontját jelentik. A falunap, a nyári fesztivál programkínálata sok esetben az őslakosok, nyaralósok, bebírók közötti ellentétek egyik forrása, amíg az egyik csoport a helyi kultúra hagyományos formáinak felbomlása miatt panaszkodik, a másik az új kulturális formák (programok) meghonosításának nehézségeit (vagy lehetetlenségét) ecseteli.

A keszthelyi interjúalanyaink minden esetben kiemelték a kulturális intézmények szakszerűtlen és ötlettelen vezetését, kritikát fogalmaztak meg azzal kapcsolatban, hogy az ismétlődő helyi programok tartalmukban kevésbé változatosak, minőségükben elmaradnak az elvárttól. Többen elmondták, hogy Keszthelynek a veszprémi példát kellene követni, azaz több klasszikus zenei és jazz programot, magasabb kulturális értéket hordozó fesztiválokat, kiállításokat kellene szervezni és jobban ki kellene szolgálni a Balatoni Színház, a Goldmark Károly Művelődési Központ, illetve a Balatoni Múzeum kínálta infrastrukturális lehetőségeket. Ehelyett azt tapasztalták, hogy az elmúlt évtized során a helyi kultúrpolitika fókuszába – az elsősorban néhány déli parti településre jellemző – tömegkulturális programkínálat került. Példaként említett a kastélyt és annak parkját, ahol szerintük oda nem illő koncertek, kulturális események is helyt kaptak az elmúlt időszakban.

Ugyanakkor láttunk példákat arra is, hogy a településvezetők hogyan próbálnak meg innovatív módon új kulturális formákat létrehozni, amelyek segítenek a közösségi élet újraszervezésében is. A dörgicsei önkormányzat 2014 augusztusában rendezte meg először a *Kisdörgicsei Középkori Sokadalmat*. A rendezvény⁷ szándéka egy új helyi hagyomány teremtése volt, amelynek középpontjában a 2023-ban rekonstruált és felszentelt helyi pusztatemplom állt, ahol felidéztek a középkor kultúrájának több elemét is. A település polgármestere, aki maga is részt vett a rendezvény lebonyolításában, ennek kapcsán egyrészt arról beszélt nekünk, hogy a *Sokadalom* kitalálásával tudatos céljuk a hazai kistelepülések hasonló rendezvényein megjelenő kommersz kulturális tartalmak kizárása. Másrészt az ilyen kulturális programok szerepe többek között az is lehet, hogy a lassan a „12. kerület agglomerációjává” váló településen már a rendezvény szervezése közben is összehozza a beköltözők különböző csoportjait, „az unatkozó vállalkozófeleségek összefogjanak a hipszterekkel”.

⁷ <https://www.facebook.com/events/kisd%C3%B6rgicsei-templomrom/k%C3%B6z%C3%A9pkori-sokadalom-kisd%C3%B6rgics%C3%A9n/423266190429981/>

Javaslatunk ezen a téren a fent leírt példákhoz kapcsolódik – azon túl, hogy a településeknek célszerű volna összehangolni a kulturális kínálatukat, érdemes volna támaszkodni olyan szakemberekre, akik jártasak kulturális események szervezésében. Ezen a módon létrehozható volna egy szakértői bázis a településhez különböző módon kapcsolódó, a kultúra területén tevékenykedő szakemberekből, akik képesek az ízléskultúrák rendszerét átlátni, s ezeket figyelembe véve kialakítani a kulturális kínálatot. Kutatásaink tapasztalata alapján azt látjuk, hogy ilyenfajta törekvések időről-időre minden településen megjelentek, a problémát a folyamatosság hiánya, az anyagi erőforrások kimerülése és a gyakran kialakuló személyes konfliktusok jelentik.

A helyi politikai közélet szintje

A politikai tér

A kutatási beszámolónkban bemutattunk, hogy a lokális politika történései milyen sok szálon kapcsolódnak össze a helyi társadalom szerkezetében bekövetkezett változásokkal. Leginkább azzal, hogy a demográfiai-migrációs folyamatok következtében a helyi közéletben résztvevő, a helyi ügyek iránt érdeklődő és a helyi politikában szerepet vállaló állampolgárok száma csökken. A kellő kulturális és társadalmi tőkével rendelkező és így mobilitásra képes csoportok megfelelő munka- és karrierlehetőségek hiányában elköltöztek a településekről, legfeljebb csak távolról – Facebook-csoportok alkalmi tagjaiként – vesznek részt a helyi közéletben.

Egy politikailag is fragmentált, törésekkel szabdaltnak, nehezen átlátható térként jellemezhető a helyi közélet színtere, ahol a különböző csoportok – nyaralósok/bebírók-helyiek; kormánypárt-ellenzék; civil szervezetek-önkormányzat; önkormányzat-befektetők stb. – közötti értékrendbeli eltérések nehezítik a mindennapi kommunikációt. Az általunk vizsgált településeken a politika terén gyenge intézményesültséggel találkozhattunk, pártok szinte egyáltalán nincsenek jelen a közéletben, vagy legfeljebb minimális létszámmal és láthatósággal tevékenykednek – ez alól Keszthely jelentette a kivételt, ám a szerepük ott sem meghatározható. Mindhárom helyen az interjúalanyok a

közéletet övező bizalmatlanságról számoltak be, ugyanakkor a lokális tér – így a helyi politikai – történései körül az online térben, a különböző Facebook-csoportokban élénk diskurzusok is kialakulnak.

Több olyan követendő példával is találkoztunk, amelyek a helyi politika történéseit próbálták láthatóvá tenni, különösen Balatonszemesen figyelhattunk meg – változó sikerességű – kezdeményezéseket a közéleti kultúra színvonalának emelésére. Így a legutóbbi önkormányzati választások során lehetőséget kínáltak a polgármester-jelölteknek a programjaik bemutatására, a helyi művelődési házban élénk érdeklődése mellett megszervezték a vitát is. Ugyancsak a lokális törésvonalak feloldását célozzák azok a szimbolikus és konkrét ügyek mentén egyaránt létrejövő kezdeményesek, amelyek célja a fürdőegylet és az önkormányzat közötti viszony normalizálása, az együttműködési lehetőségek kitapogatása, s egy partneri viszony kiépítése volt.

Javaslataink a helyi politikai tér kapcsán ezekhez a kezdeményezésekhez kapcsolódnak: szükséges volna szakemberek bevonásával mediációs folyamatokat elindítani az egyes településeken a szembenálló csoportok között, s olyan kommunikáció platformokat létrehozni, ahol ez a fajta bizalmi viszonyok lassan, szívós munkával kiépíthető volna. kiépítése. Ugyancsak elősegítené ezt a folyamatot az országos pártpolitikai szempontok háttérbe szorítása, a helyi érdekek közös védelme.

Az önkormányzatiság

A lokális politika rekrutációját meghatározó másik keretfeltételt a 2010 után megerősödő centralizációs folyamatok jelentik. A folyamatosan csorbuló önkormányzati jogkörök, a gazdasági-gazdálkodási önállóság fokozatos ellehetetlenülése, az állami újraelosztás sok esetben politikai lojalitásra épülő rendszere nehezítette e települések vezetőinek helyzetét. Az önkormányzatiság elve és gyakorlata egyre gyorsuló mértékben üresedett ki, amely különösen covid-járvány időszakában, majd az azt követő energiakrízisben és háborús vészhelyzetben öltött különösen drámai mértéket. Mindez jelentősen szűkítette a helyi vezetők mozgásterét, kényszerpályák egész rendszerével találták magukat szembe, amely a település irányításában inkább folyamatos válságmenedzselést követelt meg, s lehetetlenné tette az önkormányzatiság elvének érvényesítését.

Ezen a területen meggyőződésünk szerint csak a regionális összefogás hozhat eredményt, ezért hasznosnak találnánk azt, hogy a régióbeli önkormányzatok közös lépnének fel a nagyobb autonómia érdekében, s közös kezdeményezéseket indítanának az érdekérvényesítés fórumainak létrehozására.

A civil szféra

A kutatásaink során megállapítottuk, hogy a helyi politika rekrutációs bázisa csökken, az önkormányzati választásokon indulók száma visszaesett, s ennek következménye, hogy nem sok esély nyílik a váltógazdaság kialakulására. Az egyik lehetséges bázist a civil szervezetek jelentenék, ugyanakkor az utóbbi időben szerepük, jelentőségük háttérbe szorult, anyagilag ellehetetlenültek, önálló pályázati tevékenységet sok esetben nem folytatnak, önkormányzati támogatásoknak köszönhetően működnek.

Ugyanakkor a helyszíni felméréseink során találkozhattunk jó példákkal, a helyi lakosság bevonásával a helyi politikai döntéshozatalba. Tulajdonképpen a közvetlen részvételi demokrácia példája volt a dörgicsei falustratégia kidolgozása, amelyet a 2022-ben megválasztott polgármester, Pflanzner Sándor kezdeményezett a hivatalba lépése után nem sokkal. Ennek érdekében postai levél és online formában⁸ is eljuttatott egy kérdőívet a lakossághoz, amelynek célja volt, hogy az állampolgárok bevonásával alakítsák ki a település jövőképét. Ennek részeként olyan kérdésekre várta a helyiek választát, mint a falu nyugodt lakóhely vagy pezsgő kulturális központ jellege, a turizmus iránya, valamint a történelmi és természeti értékek kezelése. A válaszok alapján a közösség által megfogalmazott ötleteket – egy SWAT-elemzés formájában – rendszerezték, és ezekből stratégiai célkitűzések születtek, amelyet később a falu „jelenállapot-térképeként” tettek közzé.⁹ Ugyanilyen, a részvételiségre, partneri viszony kialakítására tett lépésként értékelhető a Balatonszemesi Fürdőegyletnek az önkormányzat felé tett ajánlata, mely szerint felajánlják a szakértői tudásukat a települési fa-vagyon állapotának felméréséhez.

Javaslataink ezekhez a példákhoz kapcsolódnak, fontosnak tartjuk, hogy a részvételiség elve minél inkább érvényesüljön a helyi döntéshozatalban, ehhez pedig

⁸ <https://www.facebook.com/groups/209893482464756/permalink/5247948061992581>

⁹ <https://www.facebook.com/groups/209893482464756/permalink/5361688080618578>

szükség volna – meghatározott, szakértők által kidolgozott metódusok, máshol már működő jó gyakorlatok (pl. közösségi költségvetés) alapján civil szereplők bevonására az önkormányzat működésébe.

A konfliktusmenedzsment

Sok településen látható, hogy bizonyos időszakokban valamifajta űr keletkezik a helyi politika területén, s a rendszerváltás után sokszor még hivatalukat megőrző, egykori tanácselnökök helyére sok esetben önjelölt, gyakran a közösség kontrollja alól magukat kivonó, csak saját érdekeiket érvényesítő, gyakran visszatetszést okozó hatalomtechnikai módszereket (az ellenvéleményen lévők elhallgattatása, egzisztenciális ellehetetlenítése stb.) is alkalmazó vezetők jelennek meg. Velük szemben már viszonylag korán létrejöttek ugyan különböző érdekszövetségek, amelyek azonban – pontosan a helyi közélet struktúráinak erodálódása és a szereplők alkalmankénti felkészületlensége miatt – csak korlátozott eszközökkel rendelkeznek, hiába szövetkeztek egy-egy választásra, hiába próbálják több esetben is leváltani a regnáló vezetőket, törekvéseik legtöbbször nem járnak sikerrel, sőt, a közéleti viták és konfliktusok eskalációjához vezetnek. Ez a helyzet azonban lokálisan megágyazott egy párhuzamos nyilvánosságnak, amely mintegy leképezte az országos politikai szint történéseit: a polgármester, mint a helyi hatalom birtokosa szinte teljes mértékben az ellenőrzése alá vonta a rendelkezésre álló médiaeszközöket, miközben az opposíció legtöbbször – megfelelő anyagi erőforrások hiányában – arra kényszerült, hogy véleményének kifejezéséhez alternatív felületeket keressen, gyakran a közösségi média által kínált lehetőségeket felhasználva. A problémákat csak fokozta a konfliktusok menedzselésével foglalkozó szervezetek hiánya.

A vizsgált településeken jól látható volt a helyi közösségek kiszolgáltatottsága nagyvállalkozóknak, befektetőknek, ugyanakkor ezen a területen is megfigyelhetők voltak jó példák, alkalmazható gyakorlatok. Így például a balatonszemesi önkormányzat a Hattyú kemping értékesítés után több menetben is tárgyalásokat folytatott a Biggeorge Property ingatlanbefektető céggel és sikerült megállapodást kötni a parti sávhoz való hozzáférés vonatkozásában. Ugyanilyen sikeres konfliktus-menedzselési folyamatokat figyelhettünk meg Dörgicsén az Art&Wine projekt kapcsán, amelynek eredményeképpen

az ingatlanfejlesztő cég késznek mutatkozott a beépítési tervek újragondolására, a léptékek megváltoztatására.

Javaslataink a konfliktusmenedzsment területén a különböző nagyberuházókkal, befektetőkkel való egyeztetési folyamatok láthatóvá tételére, rendszerszintű menedzselésére irányulnak, amelyhez az önkormányzatoknak szükségük van szakértői segítségre. Ennek megteremtéséhez érdemes volna a térségben összefogni.

A tájékoztatás

A jelen kutatási beszámoló nyilvánossággal foglalkozó fejezetében részletesen is érintjük az önkormányzati kommunikáció problémáját, a transzparencia sokszor jelentkező hiányát. Ezen a ponton csak azt szeretnék hangsúlyozni, hogy ezen a területen szükség van a láthatósági viszonyok átalakítására, az önkormányzati szereplők nyilvánosság-tudatosságának javítására, amelyben sokat segíthet a helyi politikusok, kommunikációs munkatársak képzése, tréningje

A nyilvánosság szintje

Az online hírmédiumok átalakulása: centralizáció

A kutatási beszámolónkban érintettük azokat a változásokat, amelyek a magyar nyilvánosság szerkezetében a kutatás időszakával párhuzamosan végbementek, s amelyek átalakították a magyar társadalom kommunikációs rendszerét. Pontosan az általunk vizsgált időszak közepén alakult át jelentősen a magyar médiarendszer, 2018 végén jött létre a Közép-Európai Sajtó- és Média Alapítvány (KESMA), amely a megyei napilapokat erőteljes központi irányítás alá vonta. Ez azzal a következménnyel járt, hogy a központilag előre elkészített anyagok mellett a korábbinál jóval kevesebb helyi hír, riport, beszámoló jelenhet meg ezeken a felületeken.

Ugyanakkor a megelőző, 2015-2016-ban végzett, a Balatonnal kapcsolatos híreket elemző kutatásaink egyik alaptapasztalata az volt, hogy a megyei médiumok, az évtizedek alatt kiépített tudósítói hálózat, a szerkesztőségekben összegyűlt tudásbázis nem elhanyagolható szerepet játszott a térség nyilvánosságának működtetésében. Sok

olvasóhoz eljutottak, „közel” voltak az eseményekhez, egy-egy aktuális ügyel kapcsolatban képesek voltak a különböző vélemények árnyalt megjelenítésére, és arra is, hogy „végigkísérjék” az egyes problémák életútját. A nyilvánosság ezen új rendszerében a megyei lapok nem töltik be ezt a korábbi funkciójukat, a Balaton-térség fejlesztésekkel kapcsolatos problémái, a felmerült vitakérdések, az eltérő álláspontok nem igazán tudnak megjelenni ezeken a felületeken, legfeljebb néhány tudósítás, létesítmények átadásáról való beszámoló formájában.

Mindez természetesen nem maradt következmények nélkül a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet nyilvánosságbeli megjelenését illetően. Egyrészt megfigyelhető az a tendencia, hogy a korábban a lokális-regionális nyilvánosság keretei között megtárgyalt ügyek egy része az országos médiumok szintjére került át. Ez nem csupán mediális átrendeződést jelentett, hanem másfajta tematikai keretezést hozott magával. Leginkább azok a térségbeli – főként ingatlanfejlesztésekhez kapcsolódó – problémák válnak ezen a módon láthatóvá, amelyeknek szereplője valamilyen országosan ismert személyiség volt, s emiatt előtérbe kerül, sokszor kizárólagossá válik az ügy politikai vonatkozása.

Az online médiumok optikai rendszerei

A kutatás első fázisában, az online országos médiumokban vizsgálva a Balaton térségével kapcsolatos helyi problémák és konfliktusok megjelenítését, többször azok megjelenítésének torzulásait, rossz láthatósági viszonyait tapasztaltuk, a helyi nézőpontok hiányát. Ezek nagyrészt a hírek konstruálásának olyan tendenciáihoz is köthetők, amelyeket a hírmédiával foglalkozó kutatások már évtizedek óta hangsúlyoznak. Ilyen például a hírek gyártása során érvényesülő **eseményszelekció**. A balatoni helyi konfliktusok esetében például azt figyelhattuk meg, hogy kialakult az események egy ismétlődő repertoárja, amelyeket a sajtó hírértékkel rendelkezőnek minősít: ilyenek az építkezések, a környezet pusztításának jelei, a fakivágások, vagy tiltakozó lakossági fórumok, bírósági és hatósági eljárások fordulópontjai. Másrészt ezeket a folyamatokat a média sokszor **perszonalizálva** mutatja be, az összetett társadalmi folyamatok egy-egy személyiséghez kapcsolódó ügyekre egyszerűsödnek le.

Harmadrészt a hírmédia a közönség figyelmének megragadása érdekében előszeretettel foglalkozik a **látványosítható** ügyekkel, amelyek látványterveken, panorámaképeken, drónfotókon vagy például a (természet)pusztítás képein keresztül jeleníthetők meg.

A sajtóműfajok szempontjából azt állapíthatjuk meg, hogy a tényeket ismertető és a véleményeket kifejező újságírói műfajok határán elhelyezkedő **riport műfaja** alkalmas leginkább arra, hogy bemutassa az általunk is tárgyalt ügyekhez hasonló lokális problémákat, hiszen helyszíni tapasztalatok alapján, részletesen és élményszerűen igyekszik feldolgozni témáját. A sajtóelemzés első szakaszában, az országos hírportálok balatoni cikkeit áttekintve 34 helyi ügyekkel foglalkozó riportot találtunk. Az elemzés során azonban legtöbbször azt láttuk, hogy az országos sajtó balatoni konfliktusokkal foglalkozó riportjai kevésbé érdeklődtek a **helyi társadalmi folyamatok**, közéleti problémák iránt, hanem ezeket is inkább országos nézőpontok, politikai keretek határozták meg.

Hasonló tendenciák érvényesültek az elemzés második szakaszában vizsgált három balatoni településről szóló sajtóbeszámolókat esetében is. A Dörgicsével foglalkozó 17 cikk között nem találtunk riportot, egyedül a 2021 őszi, a János Levente lemondását kiváltó falugyűlésről készített eseménytudósítást a *24.hu*, amelyet az *Index* is átvett. A településen tervezett szőlőhegyi beruházásokról szóló *HVG* cikkek nem helyszíni tapasztalatok alapján íródtak – Dörgicsén többször emlegették ezek tévedéseit is. Balatonszemesszel viszont 8 riport is foglalkozott, amelyek közül azonban csak a *24.hu* két írásában jelent meg helyi társadalmi probléma, azaz a polgármester és a nyaralósok közötti ellentét. A többi lap riportjában Balatonszemes inkább a (nagy)politikai konfliktusok sajátos helyi eseteként szerepelt, vagy a lokális közéleti konfliktust elsősorban megszemélyesítve mutatták¹⁰ be. Különösen érdekes, hogy a 86 keszthelyi cikk között csak három riportot találtunk, a településről szóló beszámolókat a hírműfajok dominálták. Itt a riportok a part beépítéséről és az ellene tiltakozó eseményekről szóló helyszíni beszámolókat voltak, mélyebb lokális közéleti, társadalmi kontextus nélkül.

A helyi nézőpontok hiánya mellett a médiával szemben gyakori kritika az is, hogy a problémák és konfliktusok bemutatása során nem foglalkoznak ezek lehetséges megoldásaival. Például az oknyomozó újságírás – az olvasók által is nagyra értékelt –

¹⁰ „Besokallt a szemesi polgármester” – írta például a megyei lap címe. <https://www.sonline.hu/helyi-kozelet/2020/07/besokallt-a-polgarmester>

műfaja is elsősorban a társadalmi, hatalmi visszaállások feltárását, leleplezését tartja feladatának; amely az angolszász sajtó hagyományos, önmagát a hatalom „örkutyájaként” elképzelő felfogásából származik. Az utóbbi években Magyarországon is megjelent¹¹ **megoldásközpontú újságírás** (solution journalism) igyekszik túllépni a sajtó hagyományos műfajainak tematikus korlátain. Ezen újságírói módszert ismertető képzési anyag szerint¹² alapelve, hogy megoldásközpontú cikkek nem egyszerűen a társadalmi problémák bemutatására, hanem az azokra adott válaszokra összpontosítanak; ha egy történet nem tartalmazza az általa tárgyalt probléma megoldását, nem tekinthető ilyen módszert követő cikknek.

Az is fontos a megoldásközpontú írások esetében, hogy olyan tanulságokat mutassanak be, amelyek mások számára is relevánsak és alkalmazhatók lehetnek, a problémák megoldása közben előforduló esetleges kudarcokkal és hiányosságokkal együtt. A megoldásközpontú újságírásnak szerepe lehet a közbeszéd javításában is: a társadalmi problémák és konfliktusok megoldásának bemutatása hozzájárulhat akár jóval konstruktívabb és kevésbé megosztó nyilvános viták kialakulásához, de ötleteket nyújthat a szakpolitikák reformálásához is. Az ilyen módszerrel készült cikkek által bemutatott történetek fontos vonása, hogy az azokban megjelenő szereplők (személyisége, tulajdonságai) helyett elsősorban a tevékenységükre összpontosít, miközben igyekszik a problémák és a lehetséges megoldásaik által érintettek szereplők nézőpontjainak összetettségét bemutatni. Azaz egyéni nézőpontok, például a problémák ellen tiltakozó vagy a megoldásukkal küszködő „magányos hősök” helyett inkább **rendszerszintű folyamatok** és változások érdeklik.

Az újságírás ezen – Magyarországon viszonylag ismeretlen és ritkán alkalmazott – módszere alkalmas lehet a Balaton térségében felmerülő lokális problémák és konfliktusok feldolgozására, hiszen azokat a térséggel foglalkozó társadalomtudósok, vagy akár az általunk vizsgált médiumokban időnként megszólaló laikusok is, a helyi és regionális érdekviszonyok összetettségével jellemzik. Javaslatunk szerint a megoldásközpontú cikkek megjelenhetnek akár a *HírBalaton* felületén, a módszer tréningeken népszerűsíthető a helyi és regionális sajtóban dolgozó újságírók számára,

¹¹ A Független Médiaközpont által népszerűsítve: <https://cij.hu/hu/programok/megoldaskozpontu-ujsagiras/>

¹² <https://cij.hu/hu/wp-content/uploads/2022/02/Toolkit-HUN-24012022.pdf>

később a BFT a térségben működő médiumok számára kiírt pályázat formájában támogathatja is az ilyen elvek alapján készülő írások létrehozását.

Az online médiaplatformok átalakulása: decentralizáció

Az internetes médiavilágnak létezik egy olyan szegmense, amely kifejezetten a Balatonnal foglalkozik. Egy műfajilag sokféle, szerteágazó tevékenységet folytató online portálok tartoznak ide, amelyek többségén megfigyelhető valamifajta hírszolgáltatás, közölnek cikkeket, interjúkat, riportokat. Található közöttük hírgyűjtő oldal éppúgy, mint turisztikai szolgáltatásokat nyújtó site, nyomtatott magazin web-oldala. A *Kreatív* című szaklap 2023 tavaszán egyik cikkében egy részletes beszámolót tett közzé az online balatoni médiatérképről, ahol 16 médiumot sorolt fel, s értékelt két elv mentén: a Gemius adatai alapján mérték a nyári olvasottságot, a nem auditált oldalak esetében pedig szubjektív értékelési szempontokat vettek figyelembe (fontosság, frissesség, saját tartalmak aránya, elérhető adatok mennyisége)¹³.

A nyilvánosság jelenlegi átalakulásának egyik következménye, amellyel a kutatási beszámolóinkban is sokat foglalkoztunk, az általunk decentralizációnak nevezett folyamat. Ezzel a fogalommal írtuk le a szociális médiavilág különböző, meglehetősen fragmentált közönségeket magában foglaló felületeit, a különböző médiaplatformokat, azt a felmérhetetlen mennyiségű blogot, fórumot, FB-csoportot, amelyek a Balatonnal foglalkoznak. Ezek közül azokat tartottuk különösen figyelemre méltónak, amelyek a lokális nyilvánosságban mintegy átvették a korábbi önkormányzati-regionális sajtó szerepét, s teret adnak a közösséget érintő, aktuális problémák bemutatásának, s az álláspontok ütköztetésének.

A kutatási beszámolóinkban részletesen bemutatottuk, hogy a különböző platformok által kínált technológiai lehetőségek miképpen determinálják a Balatonnal kapcsolatos ügyek, különböző fejlesztésekkel összefüggő problémák megjelenését a nyilvánosság ezen szegletében. Láthattuk, hogy főleg kis terjedelmű tartalmak „kiposztolására” van lehetőség, ami nem könnyíti meg a sokszor bonyolult, komplex helyzetek megfelelő mélységű bemutatását. További probléma, hogy a híradás, a poszt nem megy át előzetes

¹³ Molnár Zoltán: Hol írják meg, ha beépítik a partot vagy 20 fokos a víz? – körkép a balatoni sajtóról. *Kreatív Online* 2023. május 30. <https://kreativ.hu/cikk/nagy-balatoni-media-korkep>

szerkesztőségi ellenőrzésen, éppen ezért e felületeken zajló kommunikáció minősége erősen függ az adott csoport önszabályozó képességétől, az adminisztrátorok önkéntes munkájától.

Minden technológiai korlátozottságuk ellenére nagyon hasznosnak tartjuk ezeket az online platformokat a helyi nyilvánosság megfelelő működtetésében, ezért javaslataink kiemelten foglalkoznak a digitális tér által kínált lehetőségekkel.

A HírBalatonnal kapcsolatos policy javaslatok: HírBalaton 2.0

A HírBalaton a régió egyedüli folyamatosan működő, széles kínálatot biztosító hírügynökségeként ma is fontos szerepet tölt be a nyilvánosságban, és az adatok tükrében egyre nagyobb közönséghez tud eljutni. Ennek ellenére fontos lehet láthatóságának és elérhetőségének növelése, közszolgálati tartalomszolgáltató karakterének megerősítése. Ez a megújulási folyamat sokféle eszközzel elősegíthető (a szerkesztőség munkafolyamatainak egységesítésével, a napi működés informatikai támogatásával, tevékenységének hálózatosodásával). Úgy véljük, hogy erre vannak olyan lehetőségek, amelyek nem igényelnek költséges informatikai fejlesztéseket, ennek megfelelően megfogalmazott javaslataink elsősorban a jelenleg alkalmazott munkafolyamat finomhangolását, az esetlegességek kiiktatását, a nyomon követhetőség javítását célozzák.

(1) A megújulás részét képezheti egy újragondolt **tartalomfejlesztési stratégia** kialakítása, amely kijelöli azokat a célterületeket, amiknek az elkövetkezendő időszakban kiemelt figyelmet szeretne szentelni a BFÜ. Ide sorolhatjuk például a beruházások társadalmi hatásainak vizsgálatát, a demográfiai változásokat nyomon követését, a közterületek társas funkcióinak fejlesztését vagy éppen a természetvédelemmel és a Balaton ökológiai folyamataival kapcsolatos kérdéseket. Fontosnak gondoljuk a helyi önkormányzatok és civil szervezetek bevonását ebbe a folyamatba, a stratégia kialakítása további társadalmasítása szempontjából javasoljuk helyi események megszervezését, ahol BFÜ és a szerkesztőség bemutathatja működését és céljait.

(2) Javaslatot teszünk a **szakértői adatbázis** létrehozása azokról a helyi és regionális problémákat megfelelő mélységben ismerő szakértőkből, akiket a szerkesztők megszólíthatnak (intézmények, intézetek, civil szervezetek, kutatók, művészek,

elemzők). A jelen kutatásunk egyik tanulsága az volt, hogy az aktuális hírek kapcsán megszólaló szereplők köre korlátozott, ezért fontosnak tűnik ennek a körnek a lehetőségeknek megfelelő kiszélesítése. Az adatbázis egyrészt elősegíti, hogy a napi hírek feldolgozása során több hozzáadott érték (vélemény, tartalom, háttérinformáció) keletkezzen, ugyanakkor arra is lehetőséget teremt, hogy egyes témákat nagyobb mélységben dolgozzon fel a szerkesztőség időközönként jelentkező kibővített terjedelmű (TLDR műfajú) publikációk formájában.

(3) A jelenlegi szerkesztőség tagjai mind helyi beágyazottsággal rendelkező, rutinos újságírók, ugyanakkor a már meglévő **sajtókapcsolatok erősítése és bővítése** a tartalomszolgáltatás minőségi és mennyiségi katalizátorai lehetnek. A helyi és regionális mikromédia felületeinek megteremtéséért felelős civil újságírókkal kialakított szorosabb kapcsolat nem csak a jelenleginél is diverzifikáltabb tartalmi sokszínűséghez járulhat hozzá, de az érdeklődők táborát is szélesítheti. Hasonlóképpen értékes együttműködések kialakítására látunk lehetőségeket az országos online média egyes szereplőivel, akár a saját tartalmak kölcsönös megosztásán, akár közösen létrehozott médiatartalmak megjelentetésén keresztül.

(4) A kortárs médiakörnyezetben az oldal **közösségi média integrációja** elengedhetetlen a sikeres és széles elérést biztosító kommunikációban. A szerkesztői rutinba könnyen beépíthető a saját fejlesztésű anyagok újraposztolása a különféle platformokon, ami a minimálisan elfogadható megoldás az alapszintű integrációra. Ezt a folyamatot automatizálni is lehet, léteznek erre a WordPress platformon is előfizetés alapú megoldások, melyek nem igényelnek saját fejlesztést. Ugyanakkor egy közösségi médiafelületekkel foglalkozó, ezeket a folyamatokat támogató munkatárs csatlakozása a szerkesztőséghez hasznos segítség lehetne. Említésre méltó adalék, hogy a közösségi médiafelületek használata során újfajta analitikai elemzési és promóciós lehetőségek nyílnak meg.

(5) Az előző ponthoz is csatlakozva javasoljuk egy **fiatalok megszólítását** célzó mentori és pályázati rendszer létrehozását, melyen keresztül azok a generációk is bevonhatók, akik nem igazán követnek már hagyományos weboldalakat. Nem gondoljuk azt, hogy az oldal jelenlegi láthatósága ebben életkori csoportokban ennek következtében radikálisan bővülne, de aktivizálásuk nyomán olyan új témák és

perspektívák is beemelhetők a témakínálatba, amik hozzájárulhatnának az oldal hosszabb távú sikerességéhez.

(6) Utoljára, de nem utolsó sorban javasoljuk egy pontosabb **tartalomcímkézési rendszer** kialakítását a jobb kereshetőség és a működés hatékonyabb nyomon követése érdekében. Ez egyrészt lehetséges egy kódolókönyv és szabályzat kialakításával és alkalmazásával, illetve, ha már létezik ilyen, akkor annak pontosításával, kiegészítésével. Ugyanakkor el lehet gondolkodni ennek a folyamatnak az informatikai támogatásán is. A tartalomcímkézés adatai alapján automatikusan előállított **havi és éves statisztikák** készíthetők. Ebben az esetben is lehet egyszerűbb megoldásokat kialakítani hagyományos irodai szoftverekkel, de könnyen elkészíthető ennek felhasználóbarát felülete is.

Az online médiaplatformok optikai rendszerei

Balatonszemes közéleté kapcsán figyelhettük meg, hogy ott az utóbbi évtizedben egy polarizált és destruktív nyilvánosság alakult ki. Ez a falu vezetésének és a balatonszemesi nyaralósok néhány hangadó képviselőjének – manapság leginkább az online térben zajló – konfliktusához kötődik, amelynek (mediális) előzményei azonban visszanyúlnak a kilencvenes évekbe. Az általunk vizsgált fél évtizedben a falu közéletét egymással vitatkozó Facebook-oldalak létrejötte, az ezeken zajló parttalan viták, internetes trollkodások, lejáratások, sértődések és pereskedések határozták meg, a települést egy eltúlzott – az online kommunikációs eszközei által felerősített – érzelmekre alapuló nyilvánosság jellemzi, amely gátolja a közügyek racionális megvitatásán alapuló deliberatív nyilvánosság létrejöttének esélyét.

Dörgicse helyi közéletét vizsgálva állapítottuk meg, hogy egy ilyen racionális, vitatkozó nyilvánosság egy átmeneti időszakhoz kapcsolódhat, amelynek során egy közéletileg aktív, városi háttérű értelmiségi csoport lép fel a helyi hatalom általuk érzékelt visszásságai ellen. A faluban történt hatalomváltás után ez a nyilvánosság is elcsendesült, illetve az online térben olyan helyi közéleti tartalmak jelentek meg, amelyek az országos politikai kampányokat idézik. Vagyis a közösségi média – sokszor gazdasági és politikai korlátoktól mentesnek feltételezett – nyilvános terei önmagukban nem

képesek kiegyensúlyozni az online hírmédia fent említett torzításait olyan lokális közéleti fórumokat biztosítva, amelyeket deliberatív kommunikáció jellemez.

Ugyanezt a helyzetet láthattuk Keszthelyen, ahol a helyi, főleg turizmussal, hirdetésekkel foglalkozó Facebook-csoportok viszonylag bősége ellenére nem találtunk olyan felületet a közösségi médiában, amely a kisebb településekhez hasonlóan a közéleti viták színtereként működne – a város nyilvánossága a közösség médiában meglehetősen töredezett. Ezt egyrészt magyarázhatja, hogy a helyi politika viszonylag jól intézményesült, a politikusok és a szervezetek a saját oldalakat használják, másrészt a kisvárosban érvényesülő személyközi egzisztenciális függőségi hálózatok gátolhatják az online politikai vitákban való részvételt.

Az utóbbi bő másfél évtizedben a médiatudomány a helyi hírek új jelensége kapcsán kezdett el hiperlokális hírekről, s ezeket előállító hiperlokális médiumokról beszélni. A hagyományos – főleg a nyomtatott és regionális – (hír)média gazdasági válsága nyomán az internet decentralizált hálózatán megjelenő híreket közlő új hírszolgáltatók gazdasági, szervezeti és tartalmi szempontból is eltérnek a helyi hírszolgáltatást (korábban) domináló médiumoktól. A létrehozásukat gyakran az a szándék motiválja, hogy betöltsék egy adott téma vagy (kis)régió, település hírekkel való lefedettségének hiányait, lokális működésük a helyi közösségekre is erősen fókuszál. A digitális térben aktív hiperlokális médiumokat gyakran erős civil elkötelezettség is jellemzi, tevékenységük célja lehet, hogy elősegítsék az állampolgárok közéleti részvételét.

A helyi média működését befolyásoló centralizáló politikai és gazdasági folyamatok hatására az utóbbi években hazánkban is megjelentek ilyen hiperlokális médiumok, melyek esetenként az országos nyilvánosság szintjét is elérik. E médiumok akár helyi ügyek megvitatásában aktív civil állampolgárok online közösségeiből¹⁴ is kialakulhatnak, többször azonban profi újságírók valamilyen digitális platformon megjelenő¹⁵ egy- vagy többszemélyes médiumai. Feltűnő viszont, hogy a Balaton térségében nem vagy alig találni ilyen közélettel (is) foglalkozó hiperlokális médiumokat

¹⁴ A legismertebb talán a blogként indult *MátészalkaLeaks*, amely eredetileg a Debrecen és Mátészalka közötti vasútvonal állapota elleni tiltakozás során szerveződött, de ma már a település közéletével általában foglalkozik, s célja a helyiek pártsemleges aktivizálása a közéletben.

<https://mateszalkaleaks.blog.hu>; <https://www.facebook.com/Mateszalkaleaks/>

¹⁵ Akár hiperlokális médiumoknak is tekinthetők az utóbbi évtizedben a nagyobb városokban, gyakran a megyei napilapok egykori munkatársai által alapított helyi internetes újságok, amelyek többféle formában, platformon is működnek: a blogoktól kezdve a hírlevélén át Facebook-oldalakig.

– talán egyedüli kivételként a *Balatontipp.hu* oldalt említhetjük, amely az utóbbi időben kevésbé frissül, azonban a médiaelemzésünk alapján a 2018 és 2023 közötti időszakban az országos hírportálok által egyik leggyakrabban idézett regionális hírforrás volt.

A hírfogyasztással foglalkozó kutatások egyik fontos megállapítása, hogy a helyi hírek iránti érdeklődés még azokra is kifejezetten jellemző, akiket nem érdekel a politika világa. A Mérték Médiaelemző Műhely és a Medián egyik 2023-as vizsgálatában¹⁶ csak a válaszadók 2 százaléka állította magáról, hogy nem érdeklődik helyi ügyek iránt. Ezek elsődleges csatornáinak pedig a kutatás szerint a helyi ingyenes újságok, az önkormányzati hírportálok mellett a lokális Facebook-csoportok bizonyultak. Ez utalhat arra is, hogy a politikai és gazdasági függőségek által befolyásolt helyi önkormányzati és a regionális, vármegyei médiumok közötti nyilvános tért éppen olyan hiperlokális médiumok tölthetik be, amelyek ezekhez képest jóval erősebben kötődnek a települések közösségeihez, ezért gyakran egyedüli szereplőként képesek arra, hogy a helyi problémák és konfliktusok civil nézőpontjait is hitelesen bemutassák.

Javasoljuk ezért a közélettel foglalkozó hiperlokális médiumok alapításának, működésének támogatására irányuló térségi pályázat kiírását. A Balatont körülvevő kistérségekben létrejövő hasonló médiumok hírszolgáltatása akár a *HírBalaton* működését is erősítheti.

Az önkormányzati kommunikáció

Az önkormányzati honlapok átvizsgálása kapcsán fontos megállapítás, hogy habár egyes információk közzétételét jogszabály (Infotörvény) írja elő, ennek a kötelezettségnek nem minden önkormányzat tesz eleget. Elsődlegesen az önkormányzati honlapoknak ennek a jogalkotói kíváncságnak kellene eleget tenniük, ez nagymértékben javítaná az önkormányzati működés átláthatóságát. Javaslatainkat a továbbiakban a honlapok tartalmi és strukturális megjelenítése alapján fogalmazzuk meg.

Elsőként az önkormányzati kommunikációs felület (honlap) strukturálására vonatkozóan tennénk észrevételt: a tartalomelemzés ideje alatt több alkalommal szembesültünk azzal, hogy az önkormányzati honlapon belül bizonyos menüpontok

¹⁶ *A helyi médiapiacok sajátosságai – egy történet, több nézőpont.* Mérték Füzetek 31. szám, 5-6. oldal. https://mertek.eu/wp-content/uploads/2023/07/Mertek-fuzetek_31.pdf

üresek voltak, vagy a menüpont neve félrevezető volt (pl. Balatonszemes esetében a közérdekű információk menüpont alatt nem az Infotörvényben meghatározott közérdekű adatok szerepeltek a vizsgált időszakban, hanem közérdeklődésre számot tartó információk, úgymint közétkeztetés.) A menüpontok nevének alaposabb átgondolása, frissítése hozzásegíthetné a honlap látogatóit a pontos információk megtalálásához. Vizsgálatunk során szembesültünk azzal is, hogy egy-egy menüponton belül üres felületet látunk. Ezen felületek tartalommal való feltöltése szintén hozzájárulna a jobb minőségű és alaposabb informáltsághoz. Mindez azért is fontos, mert a széles nyilvánosság aktorai (pl. az újságírók) a legtöbbször az adott település honlapját nézik meg először, mikor munkájukhoz információt keresnek. A naprakész, pontos információk megjelenítése a honlapokon hozzájárulhat ahhoz is, hogy a sajtó megfelelő minőségben végezze a munkáját és ne legyen szükség később sajtó-helyreigazítási eljárásokra a pontatlan információk átemelése okán.

Az önkormányzati honlapok kapcsán megszívlelendő a honlap strukturális átalakítása, felhasználóbarátabbá tétele is. Ha túl sok a legördülő menü, ha az információkat csak többszöri kattintgatás után lehet csak megszerezni, az az olvasó kedvét elveszi a kutakodástól. Egy jól felépített kereső a honlapon belül erre nagyon jó megoldás lehet. Keszthely város önkormányzata például nagyon egyszerűen használható keresőt működtet ezen a felületen, ahol például keresőszavak, dátumok mentén lehet szűrni az információt.

A következő javaslatunk a honlap egészére vonatkozik, méghozzá az azon megjelenő információk frissítése kapcsán. Több alkalommal szembesültünk olyan információval, amely már nem volt releváns. A régi, nem naprakész információk megzavarják az olvasót, amelynek hatására akár rossz módon jár el egy adott szituációban. A honlapokon megjelenő híreket, információkat éppen ezért érdemes volna két kategóriába sorolni: a már nem aktuális híreket érdemes volna egy „archív” almenüben tárolni, a friss és aktuális, pár napos híreket, információkat pedig ki kellene emelni. Az olyan információkkal, amelynek elévülése hosszabb idejű, rögzített bejegyzésként lehetne kezelni. Példának okáért a helyi egészségügyi ellátás aktuális időpontjait, az orvos nevét rögzített bejegyzésként kellene feltüntetni a honlapon, a 2023-ban zajló eseményekről szóló beszámolókat pedig az archívumban feltüntetni. Mindezt

azért is érdemes megtenni, mert a túl sok – és régi – információ kommunikációs zavart okoz.

Összességében a honlapok naprakészen tartása, állandó tartalommal való feltöltése, felhasználóbarátabbá tétele és a törvényi előírásoknak való megfeleltetése nagyban hozzájárulna a települési önkormányzatok átlátható működéséhez és a helyi lakosok informálásához.

További javaslatok

A Balaton-régióval kapcsolatos korábbi kutatásaink¹⁷ egyik fő tanulsága az volt, hogy mivel egy nagyon gyorsan változó, átalakuló, szenzitív társadalmi térről van szó, amely ráadásul az országos médianyilvánosság figyelmének is középpontjában áll, ezért folyamatos monitorozás szükséges ahhoz, hogy a helyi társadalom életét meghatározó folyamatok jobban láthatóak, megragadhatóak legyenek. Ha az egyes kutatások között túlságosan nagy időbeli távolság áll fenn, akkor előfordulhat, hogy – a nyilvánosság rossz optikai viszonyai között – olyan társadalmi-kulturális-politikai folyamatok láthatatlanok maradnak, amelyek a helyi társadalom különböző csoportjai érzékenyen érinthetik, s lokális (vagy akár országos) konfliktusok, problémák kiindulópontjai lehetnek. Éppen ezért javasoljuk meghatározott, akár előre rögzített időszakokban különböző follow up kutatások lebonyolítását a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet egyes településein, meghatározott tematikák mentén.

E follow up kutatások tervezését és megvalósítását elősegítheti, hogy jelen projekt eredményeképpen létrejött egy olyan **módszertani mix/eszközkészlet**, amely nagyon sokfajta társadalmi terület vizsgálatára alkalmas. Egyesíti a társadalom- és médiakutatás többfajta megközelítését a gépi tanulás által támogatott adatbányászattól a mezoszintű tartalom- és diskurzusvizsgálathoz egészen a mikroszintű folyamatokat elemző, a helyi társadalom különböző csoportjait bemutató kvalitatív társadalomkutatási módszerekig (strukturált interjúk, terepkutatás).

¹⁷ Ld. ezeket: *A Balaton-kép az országos és a helyi médiában, 2007–2015. Kutatási beszámoló; Törésvonalak és konfliktuszónák: a Balaton környéki települések helyi társadalmának átalakulása. Médiaelemzés a települések mikrotársadalmában fennálló és már a nyilvánosság elé került törésvonalakról, már létező, illetve lehetséges konfliktuszónákról*